УДК 72.03“18/19”(477.83):711.4

РОЗТАШУВАННЯ РАЙОНІВ САДИБНОГО ЖИТЛА У МІСТОБУДІВЕЛЬНІЙ СТРУКТУРІ ЛЬВОВА СЕЦЕСІЙНОГО ПЕРІОДУ

І. Березовецька, к. арх.

ORCID ID: 0000-0001-9906-1871

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2021.22.096>

Березовецька І. Розташування районів садибного житла у містобудівельній структурі Львова сецесійного періоду

У першій третині XX ст. квартали садибної забудови продовжують розвиватися на південних і південно-східних околицях Львова. У результаті аналізу розвитку містобудівної структури Львова виявлено, що у місті частково реалізована концепція міста-саду Е. Говарда. Утім, у конкретній містобудівній ситуації вона набула особливості, яка полягала у тому, що осередки компактною садибної житлової забудови формувалися у межах міської території і поєднувалися радіальними комунікаціями з центральною частиною міста.

На початку XX ст. у Львові був накопичений досвід із будівництва кварталів садибної забудови, таких як Кастелівка, що стало підставою для подальшого розвитку архітектури садибного житла.

Будівництво садибного житла Львова здійснюють у два способи: будівництво окремих будинків на вільних ділянках серед сформованої міської тканини; будівництво комплексів садибної забудови. Садибне житло у Львові у цей період розвивається у трьох напрямках: будівництво будинків уздовж сформованих раніше вулиць паралельними до вулиці смугами; будівництво кварталів садибної забудови з розвитком нової мережі вулиць; будівництво окремих садибних будинків у сформованих раніше кварталах.

У довоєнний період у Львові споруджено квартали садибної забудови у районі вулиць Коновальця – Чупринки, Свеніцького – Паркової, квартали Францувка і Роллерувка, завершено будівництво кварталу Кастелівка. У повоєнний період споруджено квартали садибної забудови у районі вулиць Мирного, Черешневої – Самійленка, біля площі Святослава, завершено будівництво кварталу Роллерувка.

Ключові слова: садибна забудова, містобудівельна структура, планувальне вирішення, квартал забудови, комплексний проект.

Berezovetska I. Location of manor houses in the urban structure of Lviv of the secession period

In the first third of the 20th century districts of manor buildings continue to develop on the southern and southeastern outskirts of Lviv. As a result of analysis of the development of the Lviv urban structure, it was revealed that the E. Howard's concept of city-garden was partially realized in the city. However, in a specific urban situation, it acquired feature, which consisted in the fact that the centers of compact manor housing were formed within the urban area and combined with radial communications with the central part of the city.

At the beginning of the 20th century experience in the construction of manor houses, such as Kastelivka, was gained in Lviv, which became the basis for further development of the architecture of manor housing.

The construction of manor housing in Lviv was carried out in two ways: the construction of individual houses on vacant plots among the formed urban fabric; construction of manor buildings. Homestead housing in Lviv during this period was developing in three directions: construction of houses along previously formed streets parallel to the street strips; construction of districts of manor buildings with the development of a new network of streets; construction of separate manor houses in previously formed districts.

In the pre-war period, districts of manor buildings were constructed in Lviv in the area of Konovalets-Chuprynyk, Svetsitskoho-Parkova streets, Frantsuvka and Rolleruvka districts, and the construction of the Kastelivka district was finished. In the postwar period, districts of manor buildings were built in the area of Myrnyi, Cheresheva - Samylenko streets, near Sviatoslav Square, and the construction of the Rolleruvka quarter was finished.

Key words: manor building, urban structure, planning solution, building district, complex project.

Постановка проблеми. У першій третині XX ст. у Львові були збудовані цілі комплекси садибного житла, які становлять самостійні містобудівельні утворення, цінні з містобудівної точки зору. Тому постановка проблеми охоплює визначення напрямів розвитку об'ємно-планувальних вирішень архітектури садибного житла Львова першої третини XX ст.

Робота виконувалася відповідно до державних планів і програм Держбуду України, а також згідно з напрямом фундаментальних досліджень Української академії архітектури, діяльності львівського фонду «Збереження історико-архітектурної спадщини м. Львова», комплексної програми збереження історичної забудови м. Львова та загальноукраїнської програми «Про охорону культурної спадщини».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Архітектуру України та Львова досліджуваного періоду вивчали: М. Бевз, Й. Вічковські, Н. Войко, В. Вуйцик, М. Гончаренко, І. Дрекслер, І. Жук, В. Ковтун, Н. Кресальний, І. Крип'якевич, Н. Лещенко, Р. Липка, С. Лінда, С. Майка, Б. Мельник, Ю. Нельговський, О. Нога, М. Орловіч, Я. Островські, Г. Петришин, Б. Посацький, Т. Рутовський, А. Рудницький, В. Самойлович, А. Степаненко, В. Тимофієнко, Р. Целюнтковська, В. Чепелик, Б. Черкес, О. Чернер, В. Щербаківський, Ф. Яворовські, В. Ясієвич та інші. Аналіз цих праць засвідчив, що є багато публікацій на тему архітектури садибного житла, проте вони мають розрізнений характер. Цілісної картини розвитку архітектури садибного житла Львова на початку XX ст. ще не було створено.

Постановка завдання. Наша мета – виявити передумови, що визначали характер і напрями розвитку архітектури садибного житла Львова у першій третині XX ст., визначити райони садибного житлового будівництва Львова, а також принципи їхніх утворення і розвитку.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці XIX століття у Львові вже відбулись важливі містобудівельні трансформації, які визначили напрями розвитку його забудови і у наступному столітті. У цей час у місті відбулася регуляція вулиць передмістя, був сформований новий загальноміський центр, активно розвивалася забудова передмість, була визначена їх спеціалізація, формувалася система озеленення. Площа Львова на кінець XIX ст. становила 32,4 км² [1].

Містобудівельна структура міста була радіальною, нагадувала багатопроменеву зірку з центральним ядром середмістя з великою щільністю забудови. У центральній частині міста сходилися радіальні вулиці Личаківська, Зелена, Пекарська, Стрийська, Городоцька, Шевченка, Замарстинівська, Хмельницького. Незважаючи на те, що останнім десятиліттям XIX століття будівельний рух характеризувався стрімкими темпами, чимало ділянок на околицях міста досі залишалися незабудовані. Так, великими незабудованими обшарами були вулиці у районах Богданівка, Левандівка, Новий Світ, райони між вулицями Стрийська та Снопківська, Зелена і Пекарська [2].

Недоліками розпланувальної структури міста були відсутність кільцевих зв'язків і перенаселення центральних районів міста. У комплексі це створило передумови для розвитку житлового будівництва саме на периферійних ділянках міста.

Наприкінці XIX ст. у Львові реалізовано перший комплексний проєкт забудови району

індивідуальними житловими будинками. Це була ділянка Кастелівка, яку 1886 р. запроєктували Ю. Захарієвич та І. Левинський. Містобудівельна ідея Кастелівки ґрунтувалася на спробі створити гуманізоване, сформоване на єдності з природою середовище для проживання людини: була запроєктована мальовнича система криволінійних вулиць. Вулиці розбили ділянку на невеликі квартали неправильної форми, які, своєю чергою, були розділені на мальовничі різної форми ділянки під забудову. Котеджі розташовувалися в глибині ділянок, територія яких була розчленована криволінійними стежками. Будівлі стояли окремо або були зблоковані. У структуру деяких ділянок входили природні невеликі водоймища. Всього планувалося побудувати 64 котеджі. У 1890-их роках розпочалася реалізація проєкту Кастелівки.

Площа Львова від початку століття до кінця 1930-их років XX століття залишалася незмінною. Лише у 1930 р. до міста приєднали приміські зони площею 31,06 км², що загалом становило 63,46 км². Густина населення була така: у 1900 р. на 1 км² припадало 4,673 особи, у 1910 р. – 6,118, у 1921 р. – 6,855, а 1926 р. – 7,150 осіб [3].

Рис. Розташування районів садибної забудови у структурі Львова

Умовні позначення: ○ – райони садибної забудови

- 1 – район вул. Тургенєва, Антоновича, Коновальця, Чупринки;
- 2 – район Францувка (вул. Рудницького, Труша);
- 3 – район Кастелівка (Котляревського, Метрологічна, Горбачевського);
- 4 – район Роллерувка (вул. Толстого, Тарнавського).

У 1900-1914 рр. тривав активний містобудівельний розвиток міста. Львів переживав економічний розквіт. Унаслідок величезного напливу населення та збільшення кількості будинків забудована територія міста ущільнюється вздовж головних шляхів. На перетині XIX–XX ст. енергійний будівельний рух переноситься на території поміж цими шляхами.

Під впливом практики заснування у передмістях міст-садів на межі XIX і XX ст. у місті виникають райони садибної забудови на південних і південно-західних околицях. Квартали розташовують у периферійній частині міста на територіях між комунікаційно-променевими вулицями (див. рис.).

Аналіз розвитку ділянок садибної забудови засвідчує, що він відбувався трьома шляхами: будівництво садибних будинків вздовж наявних вулиць паралельними до вулиць смугами; будівництво садибних будинків ділянками із створенням нової мережі вулиць та формуванням комплексної забудови; завершення комплексів садибної забудови, будівництво яких було розпочато у попередній період.

У першому випадку під садибну забудову були виділені міські території, які розбивалися на парцелі. Забудова велася кожним власником індивідуально і проєктування велося різними архітекторами. Основною територією забудови став простір між радіально спрямованими вулицями Тургенева, Антоновича, Гіпсовою, Коновальця і Чупринки.

Іншим прикладом реалізації садибної забудови стала ділянка Францувка, розташована у районі вулиць Рудницького і Труша. Ділянка була розбита вздовж головних вулиць на парцелі правильної форми і забудовувалася кожним власником індивідуально, всі споруди були вільно розташовані у центрі ділянок. Реалізація проєкту розпочалася у 1910 році за участю архітекторів М. Ковальчука і К. Боубліка.

Для другого підходу було характерне проєктування і забудова цілого кварталу під керівництвом одного архітектора. Так створювалася стилізована цілісна забудова. Прикладом такого напрямку розвитку садибної забудови став квартал Роллерувка, між вулицями Зелена та Снопківська. Основними вулицями забудови стали Тарнавського та Толстого. Квартал почав забудовуватися у 1910 році під керівництвом А. Піллера, який створив близько 20 проєктів. Простір уздовж вулиць був розбитий на 73 прямокутні ділянки площею від 248 до 391 м². Планувалося вести забудову зблокованими будинками, кожен за індивідуальним проєктом.

Прикладом третього підходу було завершення у першому десятилітті XX століття формування ділянки Кастелівка. Зокрема, були забудовані вулиці Метрологічна та Горбачевського. Території вздовж вулиць розбивали на ділянки різної конфігурації відповідно до рельєфу та забудовували спареними і вільно розташованими приватними будинками.

Нові засади містобудівельного розвитку Львова опрацював професор політехніки І. Дрекслер. На основі узагальнень матеріалів

розвитку міста сформувалася концепція розвитку Львова, де вперше порушувалися проблеми перспективного розвитку міста в масштабах приміської зони. Основною ідеєю було перетворення історично сформованої структури міста у радіально-кільцеву. У цей час до Львова були приєднані передмістя, розташовані в радіусі 5 км від площі Ринок: Клепарів, Замарстинів, Збоїська, Знесіння, Малехів, Кривчиці, Лисиничі, Винники, Сихів, Козельники, Зубра, Кульпарків, Сокільники, Скнилівка, Сигнівська, Білогорща [4]. Це зумовило поділ міста на 9 ділянок: I – Передмістя, II – Янівське, III – Жовківське, IV – Личаківське, V – Снопків, Красучин, Софіївка, Козільники, Персенківка, VI – Новий світ, Кульпарків, VII – Левандівка, VIII – Замарстинів, IX – Знесіння [5].

Висновки. Містобудівельна структура Львова у першій третині XX ст. була радіальною і нагадувала багатопроменеву зірку з яскраво вираженим центром середмістя і значною щільністю забудови.

Недоліками розпланувальної структури міста були відсутність кільцевих зв'язків і перенаселення центральних районів. Це створило передумови для розвитку житлового будівництва на периферійних ділянках.

Наприкінці XIX ст. у Львові реалізували перший комплексний проєкт забудови району індивідуальними житловими будинками – ділянка Кастелівка. Принципово новою для міста була не лише концепція Кастелівки. Це був перший проєкт у Львові, який оперував містобудівельними категоріями.

Під впливом практики заснування у передмістях міст-садів на межі XIX і XX ст. у Львові виникають райони садибної забудови на південних та південно-західних околицях міста, а також колонії робітничого житла у західній, північній та північно-східній частинах.

Практику будівництва ділянок індивідуального будівництва продовжили у період функціоналізму – запроектували й побудували Професорську колонію та Богданівку.

Бібліографічний список

1. Pazyra S. Ludność Lwowa w pierwszej ćwierci XX w. Lwów, 1931. S. 419.
2. Czerner O. Lwów na dawnej rysinie i planie. Wrocław, Warszawa, Kraków: Ossolineum, 1997. 133 s.
3. Pazyra S. Ludność Lwowa w pierwszej ćwierci XX w. Lwów, 1931. S. 419–420.
4. Майка С., Посацький Б. Львів у старому і новому образі. Rzeszów: Wspólnota Polska, 1999. С. 116.
5. Степанів О. Сучасний Львів. Львів: Фенікс, 1992. С. 26.

Стаття надійшла 25.06.2021